

V prejšnji številki smo pisali o poboju 140 mladoletnih domobrancev v dolini za Grižami pri Žalcu. Videli smo, kako so ljudje še vedno zaviti v molk. Toda pobjo mladoletnikov, ki bi jih morali pustiti pri življenju, na območju za Grižami ni bil edini.

Krajevna tabla na izstopu iz doline zvončkov

Skrivnost za Grižami

2. del

Občinski možje iz Žalca so se kljub Demosovi pripadnosti zavili v molk in nevednost. Zato sem vladno komisijo s predsednikom Viktorjem Blažičem, Tinetom Velikonjo in Mitjo Ferencem sam odpeljal na ta grobišča, da so jih evidentirali.

Danilo Jurič mi je povedal še za drugi primer podle zahrbtnosti partizanskih terencev tega kraja. V Novem Celju so imeli Nemci v času druge svetovne vojne bolnišnico za svoje ranjene vojake. Veliko strežnega osebja je bilo domačinov, ki so bili povezani s partizani terenci. Strežno osebje je posamezne ozdravele ranjence pregovorilo, da so se z orožjem vred odločali, da vstopijo v partizane, namesto da bi se vrnili na fronto. Domačini so jih posamič vodili proti hribovju Kotečnik. Tam so jih partizanski terenci pričakali, jih razorožili in jih nato pobili brez stre-

lov. Takih primerov je bilo vsaj 38. Njihovi grobovi in zaupanje v partizane pa so razmetani po kraških vrtačah in jamah Kotečnika.

Objesten umor

Konec septembra 1990 sva z Marto Justin odšla k Kudrovim (po domače Šteflov Jože) v Levcu spraševat, ali kaj vedo o grobiščih okoli Tiergota in vodnega zajetja (od koder je speljan vodovod za mesto Celje) ter grobiščih na območju podjetja Avto-Celje. Doma je bila samo gospa in ta nama je rekla, da bi nam vedel o tem več povedati njen mož, ki pa ga tedaj ni bilo doma. Pokličem naj ga naslednji dan po telefonu. Ona sicer ve, da so na tem območju tri velika grobišča, točno kje so, pa ne.

Dobro se je spominjala nekega dopoldneva junija 1945, ko sta dva Italijana, vojna ujetnika, ki sta bila

izpuščena iz taborišča Bežigrad blizu Teharij, prišla prosit za hrano. Dali so jima kar od svoje male južine. Vsedla sta se na klop na vrtu pred hišo ob glavni cesti in začela jesti. Takrat pa so iz Celja partizani na konjih prignali nekaj sto metrov dolgo kolono drugih ujetnikov. Ko so partizani zagledali Italijana, ki sta jedla na našem vrtu, je eden od njih kar s konja z brzostrelko (šneľfajerico) ustrelil v njiju. Oba sta bila takoj mrtva. S konjem so ju odvlekli iz vasi na njive, kjer danes stoji veliko trgovsko poslopje Nama-Levec, in ju kar tam zagreblili.

Kolono pa so peljali naprej. Pri Petrovčah so krenili levo proti Libojam, kam točno, pa gospa ni vedela. Naslednji dan sem klical njenega moža, ker sem mislil, da bom od njega še kaj izvedel. Na žalost mi je na kratko odgovoril,

naj nikar ne hodim k njemu, ker se o tem noče pogovarjati, kajti nikoli se ne ve, kdo bo kdaj na oblasti.

Grobišča pri Libojah

Pokojni opat Friderik Kolšek je Ivanu Dolinarju, dr. med., večkrat rekel, da mu bo pokazal grobišče pri libojskem ribniku. Opatova bolezen je prehitro napredovala, tako da je smrt prehitela njun ogled v Libojah. Tudi neki gospod, ki se v Libojah ukvarja s prodajo naftnih derivatov, je Dolinarju obljubil, da bo povedal, kje je grobišče, vendar je na to pozabil.

Sam sem pri znancih v Žalcu spraševal, kdo bi kaj vedel o tem. Dobil sem odgovor, da mora to vedeti župan Žalca Milan Dobnik, prof. zgodovine, ki se druži z nekdanjimi vedevejci, knojevci in oznovci in jim v lovskem domu Rinka lastnoročno deli priznanja, ki

si jih za zasluge v Grižah, Mariji Reki, Libojah in drugod po Sloveniji podeljujejo sami sebi.

Njegovo sprenevedanje in sprenevedanje njegovih svetnikov v času dveh županskih mandatov Franciju Legvartu, predstavniku Društva zamolčanih grobov, pri grobišču Marija Reka ter njegovo sprenevedanje meni za grobišče v dolini zvončkov, res govori o tem, da veliko ve. Po končanih dveh županskih mandatih v Žalcu je Milan Dobnik, prof. zgodovine, postal ravnatelj Osnovne šole Frana Roša v Celju. Šola stoji na grobišču v nekdanjem protitankovskem jarku na Golovcu. Premišljeval sem, ali je to ravnateljsko mesto dobil za nagrado ali za kazen.

Ivan Dolinar, dr. med., je našel sled za prikritim grobiščem pri ribnikih v Libojah. Njegova srčna in rodna pripadnost Latkovi vasi ter župniji Šentpavel (po njegovem bogokletno Prebold), širše pa Savinjski dolini ga je pripeljala do zbiranja in pisanja prave zgodovine teh krajev. Tako se je v času bolezni Friderika Kolška, celjskega opata, z njim pogovarjal o grobiščih (opatovega očeta so vojniški partizani ubili junija 1945 v gozdu Tudrež pri vasi Bezovica, vzhodno od Vojnika). Opat Kolšek mu je takrat omenil, da ve za grobišča pri tajtjih oziroma ribnikih v Deuhtalu (Deutschenthal, zdaj Slovenski dol) pri Libojah in da mu jih bo pokazal. Opatova bolezen je prehitro napredovala in njegova smrt je prišla prezgodaj, tako da je vedenje o tem grobišču odnesel v grob.

Po Kolškovi sledi

Zdravnik in amaterski zgodovinar Ivan Dolinar je svoje enkratno, mučno delo – pisanje zgodovine posameznih domačij in njihovih družin – nadaljeval in še nadaljuje. Tako je v Libojah, v zaselku Slovenski dol, prišel do kmeta, po domače Čulka (zdaj Galič), do katerega prideš po cesti iz Liboj, mimo doma upokoencev, porušene upravne zgradbe nekdanjega podjetja Keramična-Zorka. Zdaj že pokojni Čulku mu je med pogovorom pokazal sosednji greben Sonnenberg (Sončni hrib), ki se razteza od Liboj pro-

Pri zaselku Britne sele, južno od Griž; avtor prispevka Janez Črnej kaže rob gozda z domnevnim grobiščem. Zadaj hrib Kamnik

ti Zabukovici, od masiva Katečnika pa ga loči ozka dolina z majhnim potokom in asfaltirano cesto Liboje—Zabukovica. "Tam, na pobočju nasproti nas, tam kjer so visoke smreke, tam so grobovi. Tam so navažali štirč," mu je rekel.

S "tovarišem" Dolinarjem sva se 14. 5. 2003 znova odpravila razisko-

vat podatke pokojnega opata Kolška. Pripeljala sva se do kmetije pokojnega Čulka in si ogledovala visoke smreke na sosednjem pobočju ter iskala poti, kako bi prišla do njih. Sedanji lastnik kmetije Čulka g. Galič in njegova žena sta nama prijazno obrazložila, kako so nastali trije tajtji oziroma ribniki v dolini pod domačijo.

Zaselko od Liboj je v dolini z zaselke Slovenski dol. Na sliki spodnji od treh ribnikov. Tu bi naj bi bili zakopani po vojni pobiti ljudje.

Leta 1950 je rudnik Zabukovica po grebenu Sončnega hriba (Sonnenberga) speljal žičnico proti rudniku Liboje. Po vagončkih so začeli dovažati "štirc" iz rudnika Zabukovica in ga sipati po pobočju hriba, tudi tam, kjer zdaj rastejo velike smreke. Nasipina je hitro narasla. Leta 1954 pa je močno deževje, ki je na Celjskem povzročilo veliko poplav in škode, "štirc" preprosto prestavilo v dolino, tam pa je zaježil potoček, ki izvira vzhodno od vasi Zabukovica. Tekom let so nato nastale tri močvirne zaježitve, ki jim domačini pravijo tajtji. Ribiči so vložili ribe, ki jih danes tudi lovijo.

Zahvalila sva se za pojasnila in odšla iskati velike smreke. Našla sva cesto do njih, tudi star kolovoz pod grebenom, toda grmovna podrast na nekdanjem "štircu" je bila tako gosta, da ni dopuščala pregleda terena. Dogovorila sva se, da se vrneva spomladi, pred ozelenitvijo. Nazaj grede mi je "tovariš" Ivan rekel: "Pokojnemu opatu Kolšku sem v času njegove bolezni veliko pomagal. Saj veš, da sem bil šef otolaringologije v bolnišnici Celje. Opat pa je imel raka. Bog mu daj dobro. Tega, da mi ni povedal za to grobišče, pa mu ne odpustim."

Sinov strah

Pri križu v vasi Zabukovica se odcepi cesta proti Gozdniku in Šmohorju, po njej pridemo tudi do domačije Lajlerjeve Mice. Dobrih sto metrov od križa na desni strani ceste, ob malem grabnu, je grob mlade ženske izpod Mrzlice, ki je bila snažilka v griški soli. Bila je ubita, ker je bila noseča z nekim Nemcem. Njen sin si je še zdaj ne upa prekopati. Večkrat tam gori svečka.

Takih samotnih grobov, tudi ženskih, vendar brez svečk, je še kar nekaj. Prikrivanje grobišč je tudi prikrivanje zločinov. Človekova vest pa je stvar posameznika. Zločini nad ljudmi so lahko pri nekaterih vesteh tudi junaška dejanja. Vsaj molk faranov in občanov Griž in Žalca tako kaže. Komisija, ki je bila v nekdanji občini Žalec ustanovljena, da raziše grobišča in opiše zločine, povezane z njimi, ni o teh dogodkih napisala niti stavka.

Janez Črnej